

BOKSAMTAL OCH SAGOTERING

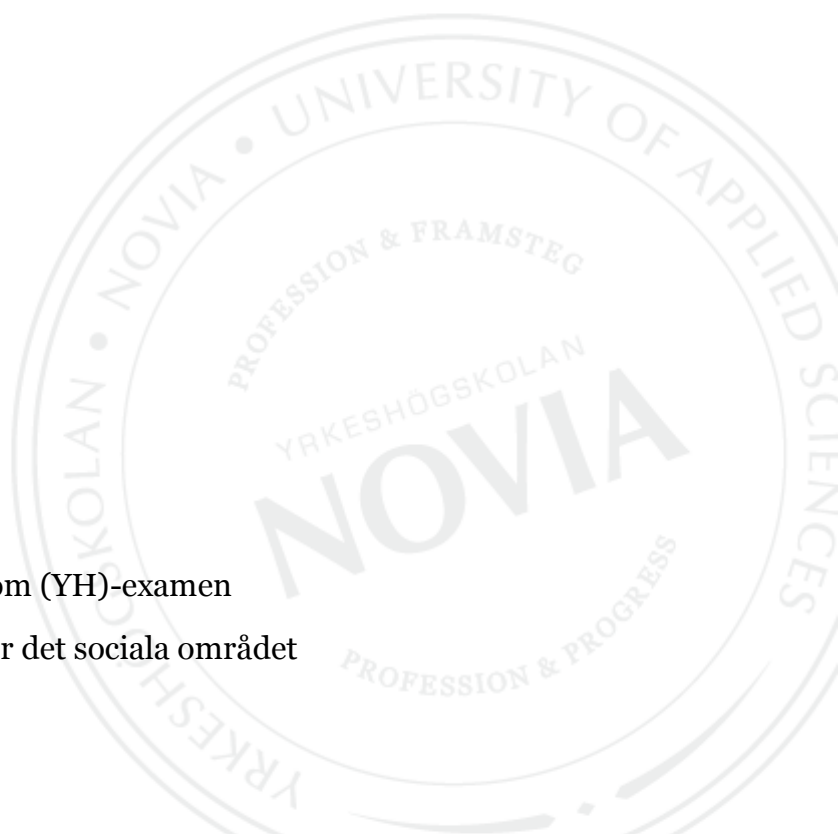
Metoder som stöder den kommunikativa kompetensen hos barn på daghem

Monica Hillner

Examensarbete för socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Åbo 2010

EXAMENSARBETE

Författare: Monica Hillner

Utbildningsprogram och ort: Utbildningsprogrammet för det sociala området, Åbo

Inriktningsalternativ/Fördjupning: Socialpedagogiskt arbete

Handledare: Susanne Davidsson

Titel: Boksamtal och sagotering

Metoder som stöder den kommunikativa kompetensen hos barn på daghem

Datum	Sidantal	Bilagor
11.10.2010	31	1

Sammanfattning

Detta examensarbete ingår i projektet resilienta barnet. Avsikten med projektet är att utarbeta konkret socialpedagogiskt arbetsmaterial och att utveckla resiliensstärkande modeller och metoder. Syftet med examensarbetet är att beskriva hur metoderna boksamtal och sagotering kan användas för att stöda barnets förmåga att kommunicera och stöda den kommunikativa kompetensen hos barn i daghem.

Frågeställningarna för arbetet har varit: Hur kan barns kommunikativa kompetens stödas i daghemsverksamheten och om metoderna boksamtal och sagotering kan användas i syfte att stöda kommunikativ kompetens hos barn i daghem? Teorin som används behandlar språkstimulans, uppväxtmiljöns betydelse för kommunikation och olika pedagogiska metoder i arbetet med barns kommunikation.

Pedagogiska arbetssätt och metoder för att få fram barnet i gruppen är boksamtal, sagotering och förmågan att lyssna på barnen. Resultaten visar att lyssnandet är viktigt. Observation, dokumentation, läsestunder, diskussion och smågruppsverksamhet används för att få fram barnets tankar, ökar barnets självkänsla och få goda kamratrelationer.

Språk: Svenska

Nyckelord: resiliens, boksamtal, sagotering, kommunikativ kompetens

Förvaras: Examensarbetet finns tillgängligt antingen i webbiblioteket Theseus.fi eller i biblioteket.

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Monica Hillner

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Sosiaalialan koulutusohjelma, Turku

Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot: Sosiaalipedagoginen työ

Ohjaaja: Susanne Davidsson

Nimike: Kirjakeskustelu ja sadutus

Päiväkotilasten kommunikointikykyä tukevat menetelmät

Päivämäärä	Sivumäärä	Liitteet
11.10.2010	31	1

Tiivistelmä

Tämä opinnäytetyö on osa ruotsinkielistä Det resilienta barnet - hanketta. Hankkeen tarkoituksena on työstää konkreettista sosiaalipedagogista työmateriaalia ja kehittää mukautuvuutta vahvistavia malleja ja menetelmiä.

Tämän opinnäytetyön tavoite on kuvata kirjakeskustelu- ja sadutusmenetelmien käyttöä lapsen kommunikointikyvyn tukemisena ja päiväkodissa olevien lasten kommunikatiivisen kompetenssin tukemisena. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ovat: Miten lapsen kommunikatiivista kompetenssia voidaan tukea päiväkodissa? Miten kirjakeskustelua ja sadutusmenetelmää voidaan käyttää päiväkotilapsien kommunikatiivisen kompetenssin tukemisessa?

Opinnäytetyön teoriaosassa käsitellään kielellisiä virikkeitä, kasvuympäristön merkitystä kommunikaatioon ja erilaisia lasten kommunikaatioon liittyviä pedagogisia menetelmiä.

Pedagogiset työtavat ja menetelmät lapsen kehittämiseksi ryhmässä ovat kirjakeskustelut, sadutus ja kyky kuunnella lasta. Tulokset osoittavat, että kuunteleminen on tärkeää.

Tarkkailua, dokumentointia, lukutuokioita, keskusteluja ja pienryhmätoimintaa pitäisi käyttää lapsen ajatusten kehittämiseksi, lapsen itsetunnon parantamiseen ja hyvien kaverisuhteiden luomiseen.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: mukautuvuus, kirjakeskustelu, sadutus, kommunikatiivinen kompetenssi

Arkistoidaan: Opinnäytetyö on saatavilla joko ammattikorkeakoulujen verkkokirjastossa Theseus.fi tai kirjastossa.

BACHELOR'S THESIS

Author: Monica Hillner

Degree Programme: Social studies, Åbo

Specialization: Socialpedagogical work

Supervisors: Bachelor's Thesis

Title: Book Discussion and the Storycrafting Method

Methods to support the communication skills of children in daycares.

Date	Number of pages	Appendices
11.10.2010	31	1

Summary

This thesis is linked to the resilience child project. The purpose of the project is to apply concrete socio-pedagogic material and to develop models and methods for reinforcing conformity. The purpose of the present thesis is to delineate the use of book discussion and storycrafting to support communicative competences of children at the daycare age.

The research questions for this Bachelor's thesis are: How can daycare support children's communicative competence? How can book discussion and storycrafting support the children's communicative competence in daycare? The theory I have utilized is concerned with linguistic stimuli, the significance of the environment where a child has grown on communication and the different pedagogic methods related to the communication of children.

The pedagogic methods used to develop children's ability to function in a group include book discussions, storycrafting and the ability to listen to the children. Observation, documentation, discussions and small-group activities are used to develop children's way of thinking, to improve children's self-esteem and to create good friendships.

Language: swedish

Key words: conformity, book discussion, storycrafting, communicative competence

Filed at: The examination work is available either at the electronic library Theseus.fi or in the library.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING

1.1 Syfte och frågeställningar	1
1.2 Avgränsning	2
1.3 Examensarbetets innehåll i korthet	3

2 TIDIGARE FORSKNING 3

2.1 Teorier av Fanny Jonisdottir	4
2.2 Teorier av Lev Vygotskij	6

3 DEN KOMMUNIKATIVA KOMPETENSEN 8

4 DAGHEMMET SOM SPRÅKSTÖDJANDE MILJÖ 11

4.1 Den språkliga miljön	12
4.2 Barns språkutveckling	12

5 PEDAGOGISKA STÖDÅTGÄRDER 15

5.1 Boksamtal	16
5.2 Sagotering	19

6 UTPRÖVNING AV METODEN SAGOTERING 25

7 AVSLUTNING 28

KÄLLFÖRTECKNING 30

BILAGA 1

Sammanfattning av boksamtal och sagotering till Folkhälsan och MLL:s projekt

1 INLEDNING

Detta examensarbete ingår i projektet det resilienta barnet. Avsikten med projektet är att utarbeta konkret socialpedagogiskt arbetsmaterial och att utveckla resiliensstärkande modeller, metoder och material. Inom projektet har under läsåret 2009-2010 ingått ett samarbete med Folkhälsans förbund rf:s och MLL:s mobbningsförebyggande projekt. Avsikten med projektet är att utveckla handlingsmodeller för ingripande och förebyggande av mobbning bland barn före skolåldern. Temat inom ramen för detta är att samla på och att samla in information om redan befintliga modeller eller arbetssätt som används för att förebygga mobbning inom småbarnsfostran idag. I Folkhälsans och MLL:s projekt utformas en handbok som är avsedd för personal på daghem.

Mitt uppdrag för Folkhälsan har varit att sammanfatta korta redogörelser över metoderna sagotering och boksamtal som kan ingå i handboken. Rötterna till mobbning finns redan i daghemsåldern och därför är det viktigt att bryta destruktiva mönster så snabbt som möjligt samt förebygga mobbning så att inte mobbning uppstår vilket förutsätter medvetenhet om mobbning samt kunskap i hur man ingriper i samt förebygger mobbning. Mobbningsförebyggande arbete kan ha en betydande effekt på barnens välmående såväl inom småbarnsfostran som senare i skolan. Det väsentliga i det mobbningsförebyggande arbetet är att träna sociala färdigheter och kommunikationsförmåga så tidigt som möjligt (Stor-Grenner, 2010, 52). Vuxna har en viktig uppgift i att lära barnen dessa färdigheter och hjälpa dem att bli en del av gruppen och upprätthålla vänskapsrelationer. En trygg och varm relation till en vuxen och en bra atmosfär skapar förutsättningar för uppkomsten av vänskapsrelationer. Ömsesidiga och jämlika vänskapsrelationer skyddar barnen från många negativa saker t.ex mobbning. Om ett barn har utvecklat goda sociala färdigheter och empatiförmåga har det positiv effekt på barnets välmående och också på skolgången och senare t.om på arbetslivet (Stor-Grenner, 2010, 52)

Genom detta examensarbete strävar jag efter en inblick i olika pedagogiska metoder och arbetssätt för att få fram att alla barn tas emot av de andra i gruppen i daghemmet. I bakgrund- och teoridelen tas pedagogiska arbetssätt upp samt den pedagogiska roll som krävs för att få barn att uttrycka sina känslor och förstå andras känslor. Valet av den pedagogiska vinkeln baserar jag på intresset av att själv utvecklas som blivande pedagog samt för att belysa pedagogens roll i barnets vardag på daghemmet som viktigt

men utmanande. Ett gott arbete med barn och bra omsorg innebär i mitt tycke en stor kompetens som pedagog och ett aktivt tillägnande åt arbetet.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med examensarbetet är att beskriva hur metoderna sagotering och boksamtal kan användas för att stöda barnets förmåga att berätta och stöda den kommunikativa kompetensen hos barn på daghem. För uppdragsgivaren Folkhälsan och Mannerheims barnskyddsförbund produceras en kortfattad redogörelse för metoderna sagotering och boksamtal som kan ingå i den handbok som Folkhälsan och Mannerheims barnskyddsförbund producerar. Handboken riktar sig till personal inom dagvården och handboken skall fungera som ett hjälpmedel när daghem utformar sina egna planer för mobbningsförebyggande arbete.

Frågeställningarna är :

Hur kan barns kommunikativa kompetens stödas i daghemsverksamhet?

Hur kan metoderna sagotering och boksamtal användas i syfte att stöda kommunikativ kompetens hos barn på daghem?

1.2 Avgränsning

Examensarbetet fokuserar på barnens språkliga kompetensutveckling och på hur man kan stöda barnens språkutveckling och vad som kan vara viktigt att ta i beaktande i barnens språkutveckling. Jag koncentrerar mig på det talade språket och inte t.ex på teckenspråk, piktogram, bliss-symboler, brailleskrift, morsesignaler eller kroppsspråk. Avgränsningen beror på att området kommunikativ kompetens är så omfattande. Begreppet kommunikation innebär att man delar något med någon annan. Det är frågan om ett ömsesidigt utbyte mellan två individer. För en fungerande kommunikation behövs ett samspel mellan parterna. Till de olika formerna av kommunikation räknas språk, bild, dans och musik (Svensson, 1998, 11-12). Jag har inte fokuserat på hur man handleder föräldrar men hur man uppmuntrar föräldrar att läsa regelbundet för sina barn.

Enligt Gammelgård (2006, 40) hör till personalens uppgift på daghemmet att stödja barnets språk samtidigt som föräldrarna stimulerar deras språkutveckling där hemma. Det är bra att genast börja uppmuntra föräldrarna att regelbundet läsa för sina barn då barn

börjar på daghemmet. Daghemmet kan också låna ut böcker och ge boktips. Det är bra att variera utbudet av böcker och uppmuntra föräldrarna att diskutera det lästa. Föräldrarna är värdefulla språkliga modeller för sina barn och därför är det viktigt att de ger sig tid att prata med barnen. Det är därför bra att uppmuntra föräldrarna att använda alla tillfällen till att samtala, att berätta om vad de gör i hemmet, på jobbet och att lyssna till sina barns berättelser. Fostrarsamverkan innebär att föräldrar och personal tillsammans jobbar för barnets bästa

1.3 Examensarbetets innehåll i korthet

Teoridelen behandlar barnens kommunikativa kompetensutveckling I kapitel 3 behandlas även den språkliga miljöns betydelse eftersom den omgivande miljön har en stor betydelse för barnens språkutveckling. Den språkliga miljön omfattar både närmiljöns samt de omgivande människornas t.ex. familjens och daghemmets inverkan på barnens kommunikativa kompetens. I kapitel 5 som behandlar arbetsmetoder ligger den teoretiska tyngdpunkten på metoderna sagotering och boksamtal, eftersom examensarbetet ska utmynna i korta redogörelser för dessa metoder för Folkhälsan och Mannerheims barnskyddsförbund.

2. TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel beskrivs teorier som jag har valt att utgå ifrån. Jag inleder med att skriva om Fanny Jonisdottirs forskning eftersom hon forskat kring barns kamratrelationer i förskolan och förebyggande av mobbning i daghem. Lev Vygotskijs teoretiska utgångspunkt har varit sociokulturella teorier som innebär att barnet utvecklas i en kulturell gemenskap där språket är en produkt och ett resultat av barnets samspel med sin omgivning.

2.1 Forskning av Fanny Jonisdottir

Fanny Jonisdottir är fil.kand. forskare och undervisar i pedagogik vid Malmö Universitet. Hon forskar i förskolebarns vänskapsrelationer.

Jonsdottir (2007, 151) anser att utanförskap är en del av mobbning och att mobbning kan börja med ett utanförskap. Mobbning för oss är när de negativa handlingarna är återkommande och genomtänkta av gruppen som mobbas samt när de negativa handlingarna från en grupp individer alltid riktar sig mot samma utsatta barn. Utanförskap är enligt Jonsdottir (2007, 151) när ett eller flera barn står utanför gruppgemenskapen, de är oaccepterade i barngruppen och utesluts ur samspelet med andra barn. De utsatta barnen känner sig utanför gruppens gemenskap.

Enligt Jonsdottir (2007, 151) ska pedagoger respektera barns val när de frivilligt valt att vara utanför. Till viss del kan hållas med om att pedagoger ska respektera att barn vill leka själva. Jonsdottir (2007, 148) hävdar att det finns ett samband mellan pedagogers uppfattningar om barnet och barnets sociala tillhörighet. Jonsdottir menar att ju mer pedagogerna tror på barnets sociala kompetens, ju lättare har barnet att bilda kamratrelationer. Barn är i behov av stöd från pedagoger, de är inte i behov av pedagogernas förutfattade meningar.

Enligt Jonsdottir (2007, 154-163) har daghemmet till uppgift att se till att varje barn får möjlighet att skapa kamratrelationer till ett eller flera barn. Det är därför som pedagoger emellanåt arrangerar varierande smågrupper där det utsatta barnet får större chans att synas och stärkas i gruppen för att barnet ska kunna skapa kamratrelationer.

Jonisdottir (2007, 149) har i sin forskning fått resultatet att vart nionde barn inte väljs som någons kompis, men att flertalet barn i daghemmet känner samhörighet och tillhörighet i gruppen. De flesta barn har en kompis och de flesta barn verkar känna tillhörighet i gruppen. Att flertalet barn har en vän i daghemmet är bra men inte bra nog. Så länge vart nionde barn är utanför i barngruppen finns ett problem som daghemmet måste arbeta aktivt med. Individer kan inte tycka om alla men kan visa varandra respekt och lära barnen att respektera varandra. Det är daghemmets plikt att inte bara stoppa mobbning, trakasserier och våld utan även se till att detta aldrig inträffar. Betydelsen av det förebyggande arbetet kan därför inte nog betonas. Om inte daghemmet tar avstånd från

alla former av negativt beteende och arbetar aktivt förebyggande riskerar ett ingripande i en akut situation att bara bli en tillfällig lösning.

Jonsdottir (2007, 154-163) anser att en möjlig förklaring till att vissa barn blir utanför gruppen kan vara att de saknar kunskap om hur de skapar och behåller en kamrat- eller vänskapsrelation. Daghemmen har en viktig uppgift att samtala med barnen om deras känslor och viktiga livsfrågor. Det är pedagogens uppgift och ansvar att se till att alla barn i barngruppen möts av respekt ifrån de andra barnen, utifrån barnens personliga behov. Daghemmet ska vara en plats där varje barn känner att de är en resurs och en tillgång i gruppen, och där barnen skall bemötas av omsorg och kärlek. Daghemmet har en stor uppgift i att se till att alla barn får möjlighet att skapa goda relationer till ett eller flera barn.

Barnen ska känna att de har en relation till ett eller flera barn redan på morgonen när de säger "hej" till varandra. Känslan av relationen mellan barnen ska sitta i hela dagen så att barnen även känner att de har en lekkamrat dagen efter på daghemmet (Jonsdottir, 2007, 154-163).

De flesta barn vill inte vara ensamma utan är ofrivilligt utanför och då ska pedagogerna agera. När barn däremot frivilligt valt att vara utanför ska pedagogerna respektera detta. Att ha en vän är betydelsefullt. Barnet behöver en vän som förstår, kommer med ideer till lek, en vän att dela känslor med, att få bekräftelse ifrån, en vän som ger tröst när barnet är ledset och en vän att hitta på roliga saker tillsammans med. Genom att ha en vän blir barnet bekräftat för den person barnet är. De flesta barn på daghemmet har en vän, och denna vän bidrar till barnets utveckling samt en positiv självbild och självkänsla (Jonsdottir, 2007, 151-153).

Liksom Jonsdottir (2007, 151-153) lyfter även Säljö (2000, 11-22) fram vikten av kamratrelationernas betydelse. Säljö menar att barn i miljöer tillsammans med kamrater utvecklas och lär barnet mer än barnet skulle göra i ensamhet, eftersom barnet utvecklas i samspel med andra. Det finns ett samband mellan pedagogernas uppfattningar om barnet, och barnets sociala tillhörighet.

Ju mer pedagoger tror på barnets sociala kompetens, desto lättare har barnet att bilda kamratrelationer (Jonisdottir, 2007, 148).

Jonsdottir skriver (Vygotskij 2006, s. 47-48) att sociokulturell teori är sociala relationer och språklig kommunikation, förenade med handling, den viktigaste drivkraften i barns sociala, kognitiva och emotionella utveckling. I samtal och lek med kamrater utvecklas barnets tänkande och kognitiva processer införlivas. I dialogen med kamrater utbyter barnen ideer och tankar samt introduceras i nya möjliga tankemönster som kan leda till produktion av både tankar och ideer.

Enligt Jonsdottir (2007, 159) är det personalens ansvar och uppgift att skapa förutsättningar för ett demokratiskt tänkande hos barnen som grundar sig i de värden och etiska förhållningssätt som vårt samhälle vilar på. Det är personalens uppgift och ansvar att se till att alla barn möts med respekt utifrån dens personliga behov och egenskaper samt utifrån gällande sociala regler från personal och från kamrater. Daghemmet bör vara en miljö där samtliga barns behov bemöts med omsorg och kärlek och barnens moraliska pålitlighet blir en resurs för hela gruppen.

2.2 Teorier av Lev Vygotskij

Enligt Williams (2006, 47-48) ligger Vygotskijs (2006) teori till grund för eller har varit en inspirationskälla till de flesta sociokulturella teorier där kommunikation fått en avgörande roll. I ett sociokulturellt perspektiv sker lärande genom interaktion. Vygotskij anser att perspektivet utgår från att människors och institutioners kunskap skapas och upprätthålls genom interaktion som sker i specifika kulturella kontexter. I ett sociokulturellt perspektiv är det samspelet mellan kollektiv och individ som är i fokus. Interaktion och kommunikation är centrala eftersom dessa ses som länkar för lärandet.

Lärandet består i att hela människan befinner sig i ett sammanhang där det utvecklas. Lärandet kan förstås som en process som innebär att bli delaktig i en kultur. Fokus ligger på den sociala kontexten, inte bara den tillfälliga grupp som samarbetar utan de sociala sammanhang där dessa gruppmedlemmar medverkar.

Enligt Vygotskijs (1995, 11) och Fanny Jonsdottirs (2007, 149) teorier är det centralt att barn utvecklas i samspel med andra. Vygotskijs infallsvinkel brukar kallas sociokulturell, eftersom han ser omgivningen som avgörande för individens utveckling och prestation. Den utveckling han har intresserat sig för handlar om tankeförmåga, språk, mental och personlig utveckling. Utvecklingen sker enligt Vygotskij genom relationer till andra. Hans

teori är att människan tolkar och förstår sin omgivning med hjälp av språket. Han menar att känsla och tanke går hand i hand.

Enligt Vygotskij (2001, 392-394) har tänkande och språk inget ursprungligt samband men är ändå inte två olika processer då de måste samarbeta för att kommunikation skall uppstå. Språk och tänkandet utvecklas och förändras i samma takt som utvecklingen hos individen. Vygotskij (2001, 392-394). skriver att; *"ett ord som berövats sin betydelse är inget ord, utan ett tomt ljud"*. Med detta menar Vygotskij att om ordet saknar betydelse för mottagaren blir ordet meningslöst. Vidare skriver han att tänkande och språk återspeglas i ordets betydelse.

Evenshaug och Hallen skriver (Vygotskij 2001, 392-394) att språk är ett viktigt redskap för den kognitiva utvecklingen. Till att börja med är språk egocentriskt det vill säga att språk kretsar kring det som barnet redan vet. Evenshaug och Hallen skriver vidare att när barnet upptäcker symbolfunktionen kan de förena språk och tal. I och med det blir det verbala språket ett stöd för tänkandet och tankarna börjar bli uttalade. Detta kan man se då barnet pratar med sig själv då de ska lösa svåra uppgifter.

De ovannämnda teorierna har verifierats i ett flertal internationella och nationella studier från olika tider, som visar att kamratrelationer stimulerar barns allsidiga utveckling. I samspel med jämnåriga kamrater lär sig barn grundläggande sociala färdigheter som att kommunicera och ta hänsyn till andras behov. I interaktion och dialog med kamrater utvecklar barn kommunikativa färdigheter som att lyssna på andras önskemål, ge uttryck för egna önskningar samt utveckla en empatisk handlingsförmåga.

3. DEN KOMMUNIKATIVA KOMPETENSEN

Genom att ingå i språkliga sammanhang utvecklar barnet sitt tänkande och sin förståelse för det som behandlas. Det räcker inte att tala med barnet utan hur man gör det som har betydelse för barnets möjlighet att utveckla sitt språk. Att läsa böcker och sagotera tillsammans ger barnet en möjlighet att utveckla sitt språk och samtidigt lära sig en mängd nya ord.

Redan i ett väldigt tidigt skede bildar barnet med hjälp av växelverkan med andra människor sin självuppfattning. När barnet fyllt femton månader börjar de använda sig av olika tecken och symboler för att föreställa sig saker. Förutom dessa får barnet ett verbalt språk som gör det möjligt för barnet att få nya perspektiv för fantasi och kommunikation, samtidigt som relationen mellan barnet och de andra människorna får nya egenskaper i och med att de på ett nytt sätt kan utbyta upplevelser som bildar barnets identitet lite åt gången (Wedel-Brandt, 2007, 344,356).

De viktiga vändpunkterna i barnets utveckling sker i växelverkan med de vuxna som tar hand om barnet och senare som en psykologisk process hos barnet. Språket finns redan från början i växelverkan med barnet och den vuxna i de vardagliga sysslorna och i olika former av kommunikation. Barnet behöver medmänniskornas tid, uppmärksamhet och gemensamma aktivitetsstunder då det lär sig tala. (Tolonen, 2001, 163-164)

Både de enspråkiga och flerspråkiga barnen lär sig språket för att kunna kommunicera med andra människor och skapa sociala kontakter. När barnet lär sig att uttrycka sig självt ändrar också barnets förhållande till andra människor. Tolonen (2001, 163) liksom Hassinen (2005, 81) anser att tillägnandet av språket också har en stor betydelse för barnets hela utveckling och den fortsatta språkutvecklingen.

Alla barn kan tillägna sig de språk som talas i deras uppväxtmiljö. De biologiska, sociala och kognitiva färdigheterna är grunden för barnets språkutveckling. Ifall barnet har svårigheter i något av dessa områden, kan språkutvecklingen bli svårare eller hindras. Enligt Sundman (1998, 98) är det en förutsättning för att ett barn skall kunna lära sig ett språk att barnet får höra språket i sin omgivning (Hassinen, 2005, 82).

Både de inre och yttre faktorerna påverkar hur barnet tillägnar sig ett språk. Med de inre faktorerna menar man barnets egna förutsättningar medan de yttre faktorerna finns i omgivningen. Sundman hänvisar (Jim Cummins, 2001) att inre faktorer dels är medfödda, t.ex. begåvning och personlighet och dels inlärda egenskaper t.ex. inlärningsstrategier, interaktionsstilar och tidigare språkkunskaper i ett annat språk.

Sundman (1998, 98) poängterar att barnets motivation påverkar språkinläringen medan Kunnari och Savinainen-Makkonen (2004, 73) betonar också den egna aktivitetens betydelse för barnets inläring av nya begrepp. De yttre faktorerna är språkliga impulser som barnet får från omgivningen. Impulsernas kvalitet och kvantitet påverkar språkutvecklingen. (Sundman, 1998, 33-34)

Det är viktigt att stimulera barnens språkliga nyfikenhet redan på daghemmen. I det daghem jag arbetar så använder vi oss av boksamtal och sagotering. När barn läser böcker går de ofta in och identifierar sig med någon av de olika rollinnehavaren. Genom samtal kring barnlitteratur kan pedagogen göra barnen uppmärksamma på och reflektera kring att det inte finns något som är rätt och fel, ont och gott, utan att det beror på situationen och betraktaren hur saker och ting uppfattas. Detta är något som pedagoger genom boksamtal verkligen vill lyfta fram och göra barnen uppmärksamma på. Att barnen uttrycker sig snabbt och korthugget är något som pedagogerna måste arbeta mer med och hjälpa dem att utveckla sina tankar. Att barnen får berätta själva, tror pedagoger att kan påverka barnens självkänsla på ett positivt sätt. I och med att barnen själva väljer vad de vill berätta och genom att de får göra det utan vuxenpåverkan kan de känna stolthet över det färdiga resultatet. Detta är något de åstadkommit på egen hand utan hjälp. I sagoteringssituationen skriver pedagogen ner sagan exakt det som barnet har sagt, det vet ju barnet i och med att det har fått sin saga uppläst för sig och kunnat ändra om den vuxna skrivit fel.

Barnet har ett stort behov av att uttrycka sig och bli förstådd. När barnet är i växelverkan med andra människor är det inte endast språket som utvecklas utan också barnets sociala färdigheter. Barnet lär sig att reagera på den språkliga och icke språkliga feedbacken. Olika gester, miner och kroppsspråk är av stor betydelse. Dessa sociala färdigheter har en stor betydelse t.ex i att barnet lär sig hur man skall tala och vad som är lämpligt att tala om i olika situationer. (Hassinen 2005, 82, Korppinen 1989, 33-34)

Kommunikativa kompetensen är viktig i barns samspel och enligt Vygotskij (se kap 2.2) har språkstödjande arbetet stor betydelse i syfte att arbeta i mobbningsförebyggande bland barn före skolåldern.

Rutinsituationerna är bekanta situationer för barnet och situationer de förstår, därför är det goda tillfällen för barnen att lära sig nya ord och bearbeta ny information. Barnen får mycket erfarenheter av språkligt samspel då föräldrarna kommunicerar med sina barn. Liberg (2003) hänvisar till Söderberg (1998, 82) som anser att det är viktigt att småbarn får samtala med vuxna som är bekanta för dem, p.g.a att på detta sätt kan den bekanta vuxna hjälpa barnet att utveckla nya samtalsämnen av sådant som redan är väl bekant för barnet från förut (Liberg 2003,94). Vuxna kan använda sig av olika bilder av föremål och händelser, som är bekanta för barnet och på detta sätt sammanfoga orden till den konkreta verkligheten (Granberg, 1996, 32). Genom att vuxna kommunicerar med barnen får barnen uppleva att det är nyttigt att använda språket, de lär sig att genom språket kan de uttrycka sina tankar och åsikter. (Svensson, 1998, 42)

För att barnet skall utveckla ett språk, måste det få positiva erfarenheter och upplevelser av kommunikation. För att barnet skall få positiva erfarenheter är det mycket viktigt att vuxna faktiskt lyssnar på vad barnet säger och försöker förstå dem, ibland kanske bara genom att peka och på detta sätt försöka förstå vad barnet menar. Att försöka tvinga ett barn att tala och nonchalera dens gester är mycket grymt. Sådana metoder har ofta motsatt verkan än vad man kanske i denna situation har tänkt sig. Av sådana erfarenheter blir barnet lätt mycket osäkert och kanske inte mera ens har vilja att försöka kommunicera. Ett bättre sätt att hjälpa barnet till att bli förstått är att ge ord på den ordlösa kunskapen. Det är också viktigt att barnen får tid att berätta sina ärenden till slut, utan att behöva känna stress. De vuxna skall koncentrera sig på att lyssna på innehållet i det vad barnet berättar och inte koncentrera sig på att rätta felen. Målet är att ge barnen en upplevelse av det är lönsamt att tala. (Granberg, 1996, 32)

Föräldrarnas attityder och fostringssätt kan i stor utsträckning påverka barnets grundtrygghet, men samtidigt också inverka att barnet känner sig viktigt och har en känsla av att bli godkänt sådant som det är. Föräldrarna kan stöda språkutvecklingen med hjälp av växelverkan. Att tala, leka och stöda barnets självständighet har också en stor betydelse för språkutvecklingen.

Barnen lär sig sina första ord från det som de erfar i sin omgivning. Dessutom tillägnar de sig lättast de ord som de hört upprepas flera gånger i de vuxnas tal (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2004, 71). Fastän de största skillnaderna på barnets språkutveckling beror på barnets individuella utveckling kan föräldrarna med sitt beteende hämma utvecklingen genom att läsa barnets tankar så att barnet inte ens behöver försöka berätta vad den vill (Hassinen, 2005, 82).

4 DAGHEMMET SOM SPRÅKSTÖDJANDE MILJÖ

I detta kapitel beskrivs den språkliga miljöns betydelse för barns språkutveckling och utveckling av kommunikativ kompetens.

4.1 Den språkliga miljön

Enligt Grunderna för planen för småbarnsfostran (2004, 26) består inlärningsmiljön av fysiska, psykiska och sociala faktorer, vilka tillsammans bildar en helhet. En god inlärningsmiljö är alltid språkutvecklande. Den väcker intresse, ger upplevelser och sporrar barn att uttrycka sig på olika sätt och den ger barn möjlighet att gå tillbaka och att repetera.

Vuxna ska behandla redan små barn som aktiva och deltagande samtalsparter. Den vuxna skall ge barnet en känsla av att denne är deltagare i samtalet. Genom att de vuxna tolkar barnets uttryck, berättar de att barnets uttryck är meningsfulla. På det här sättet växer barnets självförtroende i att den är en aktiv aktör som därefter leder till ett intresse att utveckla språket. (Liberg, 2003, 80)

Föräldrarna och daghemspersonalen är de viktigaste samtalsparterna till små barn p.g.a att de har mycket kontakt med de små barnen t.ex. under omvårdnadssituationerna (Liberg, 2003, 85). Vuxna samtalar mycket med barnen under omvårdnadssituationerna och på detta sätt får barnen uppleva ett händelseförlopp verbalt. Vuxna kan på detta sätt ge ord på händelser som redan är bekanta för barnen från förut. (Svensson, 1998, 44)

Samtalsämnen uppstår ifrån olika miljöer där människor vistas i. Barnen samtalar om sådant som de erfar i olika miljöer och då barnen vistas i olika miljöer som t.ex. på daghem och i hemmet handlar samtalen också om sådana aktiviteter och händelser som hänt i dessa miljöer. Barnen behöver få samtala med vuxna om olika händelser för att få ord på sina upplevelser samt få vuxnas förklaring till det som skett. I interaktionen vuxna och barn emellan kan vuxna medvetet välja nya ämnesområden och utvidga samtalsämnen (Liberg 2003, 94). Vuxna kan medvetet stimulera barnen då de visar barnen att de lyssnar då barnet talar och ställer följdfrågor samt ber barnen förtydliga sig. Språket kan stimuleras väldigt mycket i vardagen, ifall vuxna tar till vara de olika situationer som uppstår. Att samtala om dagens händelser, diskutera om det som sker i TV-programmet eller bläddra i böcker och diskutera om bilderna istället för att läsa boken är goda alternativ till stimulans som kan användas. (Svensson, 2005, 27-28,35)

För små barn är gester och tonfall viktig hjälp för att förstå språket. Därför är det viktigt att koppla samman ord med föremål och händelser i diskussioner med småbarn. Dessutom hjälper pekningar barnet att förstå vad man talar om och vad man gör. Också barnets eget handlande skall sättas i ord. (Granberg 1996, 32-33)

Enligt Gammelgård (2006, 28) är en god språklig miljö där det finns många bra böcker och en personal som gärna läser för barn. Högläsningen underhåller barn, ger inspiration och väcker intresse och är i förlängningen en förberedelse för läsinläringen.

4.2 Barns språkutveckling

Daghemmet spelar en stor roll i barnens språkutveckling eftersom barnen i denna ålder utvecklar sitt språk. Genom att umgås med andra människor utvecklas språket. Därför är det oerhört viktigt att personalen på daghemmet använder ett gott språk, undviker att använda slanguttryck och arbetar för att förbättra sin egen språkmedvetenhet. Barnen utvecklar sitt språk bl.a. genom att ta efter och därför är det viktigt att tänka på att barnen gör som personalen, inte om man säger att de skall göra. (Granberg 1996, 34-35)

Ordet miljö förknippas lätt med byggnader, inredning och material. Det mest väsentliga i en miljö är ändå den atmosfär som råder där och som skapas av vuxna. I en trygg och positiv atmosfär kan och vågar både barn och vuxna uttrycka sig på olika sätt. Sång, rytm och musik är en daglig och spontan del av verksamheten. Där förnimmer barnen att vi bryr oss, är nyfikna och lyssnar till dem. För en språkutvecklande miljö behövs språkligt medvetna vuxna som kan skapa förutsättningar för barn att utveckla sitt språk. En god tillgång till böcker och tid och lust för läsning är också viktigt.

Barnen skapar ofta tillsammans samtal, som är väldigt beroende av de situationer som de befinner sig i. Barnen har också tendensen att stöda varandra när de utvecklar olika sätt att bidra och delta tillsammans med andra barn i samma ålder. Barnen brukar ofta delta och bidra jämlikare, samt förhandla mera då de umgås sinsemellan (Liberg, 2003, 96-97)

När barnens inlärningsmiljö planeras skall man beakta både funktionella och estetiska synpunkter. En fungerande omgivning är trivsam och sporrar barnet att leka, utforska, röra på sig, agera och uttrycka sig på många olika sätt. Barnen tas med i planeringen av utrymmen och redskap som en del av förverkligandet av olika innehåll och teman.

Atmosfären i inlärningsmiljön skall vara positiv. En trygg miljö är anpassad efter barnets hälsa och övriga välbefinnande. Olika gruppers sätt att fungera och växelverkan mellan barnen och pedagogen fungerar bättre om man har planerat utrymmena så att de är ändamålsenliga. En välplanerad inlärningsmiljö gynnar verksamhet i små grupper där alla har möjlighet att delta i diskussion och växelverkan. (Stakes, 2005, 22).

Enligt Lillemyr (2002, 210) är barns samspel allt det som barn gör tillsammans alltså all den ömsesidiga kommunikation som sker mellan två eller flera barn. Kommunikationen, förmedlingen av ett budskap så att två eller flere får en gemensam förståelse, är det centrala i socialt samspel. Samspelet mellan barn kan urskiljas i lek, i rutinsituationer, i allt det som sker i daghemmets verksamhet när ett barn på något sätt kommunicerar med ett annat barn. I samspel med varandra kommunicerar barn både verbalt och fysiskt, vilket vi benämner som verbalt respektive fysiskt samspel. Samspel kan också ses som ett socialt initiativ, vara av social karaktär, och som ett utbyte där lärande sker, vara av en mer innehållsmässig karaktär.

Genom att vuxna kommunicerar med barnen i en varm anda och respekterar varje barn ger vuxna goda förutsättningar för barnet att utveckla språket. Barnen tar efter av de vuxnas språk och därför skall vuxna vara positiva förebilder för barnen och tala ett korrekt språk. I en samling där man har en trygg och positiv anda har man som pedagog ypperliga tillfällen att påverka barnens språk. Genom att de vuxna lyssnar, talar och berättar för barnen ger den en möjlighet för barnen att utvidga ordförrådet, ordförståelsen och uttrycksförmågan, samtidigt stöder man barnens kunskaper i grammatik och meningsbyggnad. (Granberg, 1996, 32, 35,43)

Barn lär sig språket genom att kommunicera och därför är det viktigt att vuxna kommer ihåg att de är experter på det språk som de talar med sitt barn och därför har de mycket att erbjuda barnet. Då vuxna talar med barnet måste de anpassa sitt språk till barnets nivå för att barnet skall kunna förstå vad de vuxna talar om och då behöver barnet inte heller känna sig okunnigt. Att kunna tala på en nivå som barnet förstår är viktigt för att barnet senare skall kunna använda det språkliga materialet som grund för sin egen språkproduktion. Att kommunicera mycket med barn har en stor betydelse för barnets språkutveckling. Då barnet hör språket i sin omgivning, bygger hon aktivt kunskaper om språket, dessa kunskaper kommer hon att använda i sitt eget tal senare i utvecklingen. (Arnberg 2004, 160-161)

Då vuxna kommunicerar med barn kan de återberätta vad barnet varit med om t.ex. personer, saker eller händelser de sett. Den lättaste formen av återberättande som vuxna kan använda är att enbart presentera vad som skett, utan att använda någon tidsordning mellan de olika delhändelserna. Andra diskussioner barnen är med i redan tidig ålder är samtal om hur man skall göra något, vad man får göra och hur man skall göra (Liberg 2003, 81).

Personalen på daghem har väldigt stort talutrymme. Ofta t.ex. på samlingarna är barnen passiva åskådare medan personalen är aktiva aktörer (Löken, 1996, 29). Studier visar att personalen på daghem tar ett stort talutrymme, även i sådana fall där barnen redan själva klarar av att delta aktivt. I en studie av Andersson & Naucle´r visar de att upp till 80 % av talutrymmet användes av de vuxna på daghemmet (Liberg, 2003, 94).

Samlingarna har långa rötter på daghem. Under samlingarna har de vuxna varit de aktiva genom att läsa sagor, sagotering, boksamtal, berättelser eller annars behandlat viktiga saker som regler mm. Barnens uppgift har varit att sitta stilla och lyssna. En god pedagog planerar i stället samlingarna så att barnen får vara aktiva. Barnen skall få en chans att få påverka innehållet i samlingen och barnen skall få mera talutrymme. Det skall alltså finnas plats för barnens egna berättelser. (Löken 1996, 28-29) Genom dessa metoder stöder man barnets förmåga att berätta och stöder den kommunikativa kompetensen hos barn på daghem.

Jag har valt metoderna sagotering och boksamtal för att stimulera barnen och stärka barnens självkänsla på daghemmet. Boksamtal och sagotering är bekant för mig därför ville jag skriva om dessa metoder för Folkhälsan och Mannerheims barnskyddsförening.

Metoderna sagotering och boksamtal är viktiga för barn för de lär sig att verkligen lyssna på vad andra säger. Sagoteringen är en väldigt enkel metod som går ut på att en berättar en berättelse, vad som helst, det som för tillfället finns i tankarna och den andra, sagoteraren skriver ordagrant ned vad berättaren säger. Denna metod går att tillämpa nästan var som helst, bara det finns penna och papper tillhanda samt ett öronpar som genuint vill lyssna. Ordet boksamtal hänförs ofta till Aidan Chambers (1995, 16) och innebär att man talar om böcker man läst eller håller på att läsa. Ett boksamtal kan vara mellan vuxen och barn eller mellan barn. Chambers (1995, 16) menar att man utvecklas genom att tala om böcker och läsoplevelser.

5. PEDAGOGISKA STÖDÅTGÄRDER

Att hjälpa barn att utveckla sitt berättande har inte betydelse bara för barnets språkliga utveckling utan för barnets hela utveckling. Att behärska ett språk ger barnet möjlighet att uttrycka sina känslor och fantasier och att klara av kommunikation och lekar. Barn som är ovana berättare kan uppmuntras med hjälp av olika uppgifter. I detta kapitel redogörs för olika metoder som alla går ut på barnet får berätta och vuxna lyssnar. Med boksamtal och sagotering lyfter man fram de blyga barnen och stärker barnens självförtroende.

Dessa metoder är resursförstärkande arbete och att stöda barnets kommunikativa kompetens i syfte att arbeta även i mobbningsförebyggande syfte bland barn före skolåldern.

5.1 Boksamtal

Enligt Dysthe (2003, 82) är boksamtal de samtal som uppstår när man i barngruppen samtalar kring barnlitteraturen. Utifrån samtalen kan pedagogen ta upp frågor som rör barngruppen utifrån barnlitteraturen som de läst. Mycket av handlingen i barnlitteraturen för de yngre barnen handlar om vardagsrutiner på daghemmet eller lekar som barnen i böckerna leker. Böckerna ger en avslappnad men ändå kontrollerad miljö, där samtal om viktiga frågor utifrån barnens egen förståelsenivå kan föras.

Boksamtal är ett verktyg för att lyfta fram och ventilera känslor och tankar som texten har väckt hos barnen. Pedagogens roll blir då att vid högläsningen ställa frågor som öppnar upp för jämförande av texter och egna erfarenheter

På daghemmen läses ofta bilderböcker med barnen och i gruppen uppstår ibland samtal kring texten. Oftast ingår samtalet i ett tema som är utvalt för en specifik tidsperiod. I dagens värld skall allt arbete ske utifrån ett sociokulturellt perspektiv, ett perspektiv som kan knytas till Vygotskij (1999, 8-9) teorier om att kunskap skapas i samspel med andra. Detta till skillnad från 1970-talet fram till 1990-talet då många delar av läroplanerna var mer utformade utifrån Piagets teorier (1896-1980) om att kunskap inte bildas i samspel med andra utan bildas individuellt (Säljö, 2000, 32). Man kan med fördel knyta ihop de två teoretikernas teorier i daghemmet och utnyttja de resurser som finns i verksamheten, alltså att både arbeta enskilt med varje barn och att arbeta tillsammans som grupp. Detta kan göras genom att dels ta tag i händelser direkt då någon blir kränkt och dels via teman och boksamtal runt frågor som ofta kommer upp i en daghemsverksamhet t.ex. hur man skall vara mot sina kamrater. Ett redskap för dessa boksamtal kan vara att alltid ha ett par bilderböcker eller annan barnlitteratur som speglar händelser som kan uppstå i verksamheten. Litteratur som tar upp utanförskap och andra kränkande situationer bör finnas att tillgå på daghemmet, inte bara då daghemmet arbetar med ett visst tema.

Om det t.ex. återkommande uppstår en situation från en annan vinkel som hjälper barnen att se på ytterligare perspektiv (Säljö, 2000, 48).

Genom barnlitteratur ser man vilken bild av barnens värld som speglas i dem. Än idag finns det mycket av uppfostran i undertexterna och barnen lär sig genom bokens handling indirekt se vad som är rätt eller fel beteende. Mycket av arbetet på daghemmen går ut på att hjälpa barnen värdera och ta ställning i livsåskådningsfrågor av olika slag. Om det pedagogiska arbetet har en väl genomtänkt struktur blir inte steget så stort till att få olika metoder att komplettera varandra vilket i sin tur bidrar till att arbetet kan anpassas till barnens olika nivåer. Att föra boksamtal för samtalets skull fyller inget syfte. Det är först i samspelet med andra som boksamtal får någon mening. Barnböckerna speglar många dilemman som barnen möter, vilket gör att barnen lättare kan förstå personerna i boken (Chambers, 1993, 96). Om barnen får sätta ord och känslor på det som berättas i böckerna, så kan de senare kanske relatera det till sin egen vardag. Många onödiga bråk kan undvikas, då de löses genom samtal om hur de hade kunnat göra i stället. Via samtal bidrar pedagogen med att ge barnen verktyg som de senare kan använda när de skall lösa konflikter som uppstår. Om barnen redan i tidig ålder lär sig att samtala utifrån boksamtal så blir de vana att tänka och reflektera på sin egen nivå. Via boksamtal får barnen tidigt känna att deras åsikter räknas, vilket stärker barnens självkänsla. Barnlitteraturen speglar mycket av det som barnen på daghemmet upplever varje dag. Genom att koppla händelser från en bok till något i vardagen kan många lärotillfällen skapas om hur man skall vara för att vara en god kamrat och hur man kan lösa tvister som uppkommer under lekens gång (Keene och Zimmerman, 2004, 54).

Chambers (1993, 21) skriver att "I varje text, oavsett hur enkel den är finns alltid möjligheten till flera olika tolkningar". Det som pedagogen dock måste prata med barnen om, är att det inte finns något som är rätt eller fel när det gäller barnens tankar under boksamtal, utan att allt som sägs är värt att prata om (Chambers, 1993, 21).

Barn är födda kritiker och säger gärna vad de tycker och tänker. Att främja deras nyfikenhet och vilja att lära sig mer sker på ett avslappnat och lekfullt sätt via boksamtal. Under boksamtalet kan barnen bygga och utveckla tankar som uppkommer genom böckerna. Det är också viktigt att pedagogen inte går in och styr samtalet (Chambers, 1993, 21). Vi har själva erfarenheter av hur barnets tankar kan springa iväg från en händelse i en bok till kopplingar om saker som de själva eller någon närstående varit med

om. Att bygga på deras tankar i samtalet skapar utveckling för individen och medför att barnet med stöd av en vuxen och i en trygg miljö kan berätta om saker som de varit med om. De lär sig också att respektera andra genom att lyssna på varandra och att alla lyssnar på den som har ordet.

Boksamtal kan hjälpa till att bygga upp barnens självförtroende vilket gör att de vågar stå på sig i olika situationer om det så handlar om utanförskap eller ett bråk om vem som får vara med eller inte i leken. Genom boksamtal är det barnens egna tankar som styr, vilket gör att vi från ett observerande öga och öra kan ta del av vad som rör sig i deras tankevärld. Utifrån dessa samtal kan pedagogen sedan möta det enskilda barnet där det står i sin tankeutveckling och hjälpa det vidare med att utveckla sitt språk genom att förtydliga det som sägs i samtalet (Chambers, 1993, 21).

Nedan presenteras några författare som skriver om vardagssituationer. Dessa böcker kan rekommenderas som grund för boksamtal: Carin & Stina Wirsens (2005) *Leka tre*, Anna-Karin Eurelius (1976) *Kalle och Mia spelar kula*, Jonathan Shipton och Claudio Munoz (1995) *En otäck krokodil*, Petter Lidbecks (2009) *När Johan vaknar en morgon är han stark*, Stefan Ljungqvist och Johan Egerkrans (2005) *Taggtråds Tim*, Gunilla Woldes (1997) *Emma böckerna* och Gunilla Bergströms (1972-2010) *Alfons böckerna*. De skriver alla om situationer där barnen har de centrala rollerna och de vuxna finns med i periferin som en hjälpende hand. Var boken utspelar sig är inte alltid relevant. Det är mera handlingen som har betydelse.

För de yngre barnen är det bra att läsa bilderböcker för att de ger möjligheten för de vuxna att samtidigt tala om bilderna som man läser sagan för barnen. I små barngrupper kan man också låta barnen berätta om bilderna t.ex färger och former samt lägesbegrepp. Det är viktigt för barnen att själva få tala så att de får möjligheten att träna upp sin språkförmåga. Då barnen får tala om bilderna i boken får vuxna samtidigt veta om barnen förstått innehållet och enskilda ord i berättelsen rätt. (Svensson, 2005, 31).

Småbarn har svårt att ta till vara innehållet i en bok som lästs högt och därför är det bättre att använda sig av visuellt berättande. Med visuellt berättande menas att man berättar sagan med hjälp av t.ex. flanobilder, diabilder eller dockteater. Först då man bearbetat sagan på många olika sätt och då barnen känner till berättelsen kan man med småbarn läsa sagan helt utan bilder (Granberg, 1996, 38-39).

Granberg anser att de barn som redan i tidigt skede fått höra sagor och berättelser har en bättre föreställningsförmåga och fantasi. De har oftast också lättare att leva in, känna empati och medkänsla samt förstå olika abstraktioner och är mer verbalt utvecklade än andra barn (Granberg, 1996, 41).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att föra boksamtal redan i tidig ålder, hjälper pedagogen barnen att utveckla sin egen identitet samt att språket också utvecklas då barnet under samtalets gång blir tvunget att förklara vad det menar. Genom samtalet lär sig barnen att respektera andra och att bli respekterade för de personer som de är. Via boksamtal kan barnen också göra kopplingar ifrån böckerna till sig själva, vilket utvecklar barnets tänkande och kan hjälpa till att bearbeta känslor som det tidigare inte har kunnat sätta ord på.

5.2 Sagotering

Sagotering är en metod som lär oss att verkligen lyssna på vad barnet säger. Det är en väldigt enkel metod som går ut på att en berättar en berättelse, vad som helst, det som för tillfället finns i tankarna och den andra, sagoteraren skriver ordagrant ned vad berättaren säger. Denna metod går att tillämpa nästan var som helst, bara det finns penna och papper tillhanda samt ett öronpar som genuit vill lyssna (Karlsson, 2000, 44).

Skolpsykologen, politices magistern Monika Riihelä började utveckla metoden sagotering i Finland på 1980-talet.

Riihelä arbetade 1969 på ett barnhem och märkte att inga teorier hon läst om passade in på barnen som var på hemmet. Hon försökte med hjälp av olika tester och intervjuer lära känna barnen och deras problematik bättre, vilket visade sig vara ganska lönlöst, barnen öppnade sig inte på det sätt Riihelä hade hoppats. Riihelä märkte att alla barn hade sitt eget sätt att berätta om sig själv, sätt som inte kunde placeras under vissa teorier. (Karlsson, 2000, 100)

Riihelä fann den nya stigen till barnens tankar när hon arbetade som skolpsykolog och televisionsredaktören Mirja Pyykkö kontaktade henne. Pyykkö önskade att få material till ett program som gällde barns familjeproblem. Hon ville ha barns egna uttryck, meningar som barnen själva använt då de beskrivit situationen hemma. Riihelä gick igenom allt material hon hade och egna anteckningar hon skrivit. Riihelä hittade bara en mening som en pojke sagt, allt annat var hennes egna tolkningar om barnens liv och i hur svåra

förhållanden de lever i. Riihelä kontaktade skolkuratoren och hälsovårdaren i skolan men ingen av dem hittade anteckningar med barnens egna ord. Ingen lärare kom ihåg en enda mening som barnen förklarat sina problem med. I skolan konstaterades att de hade utvecklat en hjälpandekultur där de professionella ger egna benämningar på barnens erfarenheter. Detta gav dem en tankeställare, de insåg att arbetsprinciperna borde ändras så att den professionella bör bli sensitivare när hon lyssnar på kunden. (Karlsson, 2000, 102-103).

Riihelä bildade en arbetsgrupp för utvecklande och forskning inom ämnet. Gruppen började banda in samtal med barnen. När de lyssnade på banden märkte de hur mycket de vuxnas förväntningar påverkar barnet. Barnen fungerade enligt den vuxnas önskan vilket spärrade barnen att berätta om sina egna tankar. Gruppen konstaterade att intervjuer baserade på frågor fungerade inte eller de gav dem inte den information de sökte. De utvecklade sedan s.k. tidkort som kort är halvöppna intervjuer. Barnen berättar om sina tankar och den vuxna ställer frågor på basis av det barnen sagt. Barnet beskriver och förklarar sina tankar om ett ämne som är givet av de vuxna med hjälp av tidskorten. Dessa tidkort sägs vara det första steget mot dagens sagotering (Karlsson, 2000, 104).

Riihelä använde sig för första gången av sagotering 1981 då hon arbetade som skolpsykolog. Hon hade en första klassist som hade stora svårigheter att förstå vad som förväntades av honom under lektionerna. Pojken svarade på Riiheläs testfrågor fåordigt och ovilligt och Riihelä fick ingen uppfattning om hans situation. Riihelä slutade att ställa frågor och bad pojken att berätta någonting, helt vad som helst. Pojken förstod inte vad Riihelä menade så Riihelä gav pojken penna och papper och sa att han får rita precis vad han vill och sedan berätta vad han ritat. Riihelä skrev ordagrant ned vad pojken sa och läste till slut upp berättelsen. Pojken blev ivrig över sin bild och sagan så han bad om att få höra sagan om och om igen. Detta var troligen första gången denna pojkes tankar skrevs ner i så synlig form så att det var möjligt att läsa sagan för andra. Sagan lästes för pojkens lärare och läraren läste sagan för klassen. Riihelä kunde inte avgöra om det låg något bakom pojkens saga så hon koncentrerade sig istället på att följa med vad som hände med pojken när han själv berättade och när någon annan berättade hans sagor. Pojken lyste av stolthet och självkänslan ökade. Riihelä använde sig efter detta berättande som ett terapeutiskt redskap för att lyfta fram barnets kunskap och självförtroende (Karlsson, 2000, 101)

På initiativ av Riihelä startades Stakes projektet Sagofärd 1995 (Karlsson, 2000, 100). Målet med projektet var att utveckla växelverkan mellan barn och professionella. Detta betydde att förnya arbetsmetoderna på det sätt att barnen ses och hörs bättre än tidigare.

Inom detta projekt fick metoden sitt namn, Sagotering. I utvecklande av metoden har tusentals barn, föräldrar och professionella från olika yrkesområden haft en betydande roll med hjälp av dem som fann sagotering (Karlsson, 2000, 100)

1996 startades projektet Barnen berättar ry. Det var en forskningsgrupp som började arbeta med det material som projektet Sagofärden hade samlat in, alltså barns egna berättelser. Barnen berättar ry fungerar än idag och arbetar fortfarande med forskning och utvecklingsarbete. Forskningsgruppen undersöker och publicerar information och kunskap som barn själva gett intryck för. Forskningsgruppen koncentrerar sig på delaktighet och gemenskap mellan barn och vuxna samt barnens egen kultur (Karlsson, 2006, 100)

Metoden sagotering blev invald som den enda finländska metoden för EU:s modellmetoder för främjande av barns mentala hälsa, Mental Health Europe 2000

(Karlsson, 2000, 100).

Metoden sagotering är lätt att förverkliga i praktiken var som helst och när som helst av vem som helst. Det krävs bara en uppriktig vilja att lyssna på en annan människa och intressera sig för vad de har att säga. Alla barn har många berättelser som bara väntar på lyssnande öron och skrivande händer (Karlsson, 2000, 44)

Initiativet till sagoteringen kommer från sagoteraren, de vuxna de första gångerna och senare ber barnen ofta själva att få berätta en saga. Den vuxna behöver bara penna och papper och ett lyssnande sinne. Sagoteraren är den som skriver ner sagan, berättare är den som berättar en saga.

Instruktionen för sagotering lyder:

Berätta en saga, hurdan du vill.

Jag skriver upp den.

Och när den är färdig läser jag den för dig,

så att du kan ändra på någonting ifall du vill (Karlsson, 2000,44)

När barnet börjar berätta skriver den vuxna ner berättelsen ordagrant utan att ändra t.ex. talspråk till skriftspråk eller själv påhittade ord till ord begripliga för vuxna. Sagoteraren visar åt barnet att hon respekterar barnet på det viset hon är.

I sagoteringen skall barnet inte guidas, stavfel skall inte korrigeras. Sagoteraren skall heller inte ge ett färdigt ämne åt berättelsen eller ställa tilläggsfrågor (Karlsson, 2000, 44-50).

Det krävs övning i att ordagrant skriva ner det en annan berättar utan att gå in på språkfel samtidigt som man skall koncentrera sig på att lyssna på barnet. Att visa för barnet att man lyssnar på det visas med miner och med att låta bli att lägga sig i berättelsens innehåll. När berättelsen är färdig läser sagoteraren upp texten precis som den är skriven från pappret.

Barnet korrigerar på beskrivningar, ord eller uttryck, ifall det tycker att det behövs. På detta sätt hålls berättelsen i barnets beslutade makt. Barnet bestämmer för vem man får läsa sagan. Ibland kan det vara att sagan inte får läsas upp för någon medan andra gånger vill barnet att sagan läses för den egna daghemsgruppen. Oftast tycker barnet att det är roligt och viktigt att sagan läses för andra barn eller vuxna (Karlsson, 2000, 44-53).

Ifall barnet vill rita bilder till sina berättelser skall de få göra det. En del ritar först och berättar sedan. Andra igen tycker att en redan berättad saga är onödig att illustrera (Karlsson, 2000, 71).

En lyckad sagotering kräver att några grundregler följs. I sagoteringen vill man ge barnet ordet. Barnet får självt bestämma, vad och en hurudan berättelse det vill berätta. Sagoteraren ber barnet att berätta en saga utan att fråga. Frågor styr nämligen alltid svaren. Den som frågar har makten att bestämma vad som är viktigt och vad som skall berättas. Begäran är en öppen förfrågan som överför ansvaret för görandet till den andra. På det här viset signalerar sagoteraren barnet att de synvinklar barnet har är välkomna och värdefulla. På samma gång vill sagoteraren lära känna barnets värld och lyssna på det barnet tycker att är viktigt. Därför ber sagoteraren inte heller barnet att förlänga sagan eller ger ett färdigt ämne eller bild som stimulans till berättande inom denna metod (Karlsson, 2000, 45).

Ingen behöver läras att berätta. Alla har tankar och en egen inre värld varifrån berättelserna föds. Alla har någonting att berätta. Sagoordet definierar barnet med sin berättelse. "Sagan" behöver alltså inte vara uppbyggd enligt litteraturens bekanta sagostrukturer (Karlsson, 2000, 46).

För att barnet skall kunna berätta om det som finns i dess tankar måste man befria det från att bli bedömd men inte från att värderas. Sagorna skall inte heller tolkas. Bedömning av barnens personlighet, problem eller skapande färdigheter skall inte vara utgångspunkten inom sagoteri. Sagoteraren skall låta barnet fritt komma ut med det som ligger i tankarna just i den stunden (Karlsson, 2000, 110-117).

Barn kan sagoteras ensamma, i mindre eller större grupper, eller enskilt med andra barn närvarande. I grupp följer de andra barnen med berättarens skapararbete eller så berättar gruppen en gemensam saga (Karlsson, 2000, 69).

Att sagotera barn enskilt och i grupp skiljer sig från varandra. Att bara vara två skapar en intim samhörighetskänsla. I grupp skapar den berättande sagan å sin sida samhörighet och förmåga att klara av att fundera tillsammans. För att det skall födas en gemensam saga bör barnen hitta de vändningar i intrigen alla är nöjda med. I gruppssagoteri ser man gruppens anknytnings grad. Sagan skapar samhörighet samtidigt har varje person sin egen plats i gruppen. Den individuella tillväxten gynnas också, de tysta får sin muntur medan de mera aktiva spärras lite (Karlsson, 2000, 70).

Sagoteri inspirerar tystlåtna barn att komma fram med sina egna tankar. Enligt Gramstrup Olofgörs (2008, 109) börjar även tystlåtna barn berätta sagor då de märker att andra barn som också berättar sagor får mera uppmärksamhet genom att andra lyssnar till dem. Gramstrup Olofgörs påpekar också att tystlåtna barn har lättare och mindre skrämmande att berätta och prova på sin berättarförmåga då de är tillsammans med en vuxen eller med ett annat barn, istället för att berätta en saga för en hel grupp.

Genom att sagotera barn kan man hitta sådana styrkor hos barn som man inte tidigare sett (Salmela, 2004, 143).

Sagoteringsen är mycket givande för utsatta barn för att ge dem deras tillknycklade självkänsla tillbaka. Man kan använda sig av individuell- eller gruppssagoteringsen, barn- eller vuxensagoteringsen, planerings- eller deltagarsagoteringsen. Gemensamt för dessa olika former är att de dels är öppna, vilket den vuxna eller den sagoterade gör är helt synligt för barnen och dels dokumenterar man för att göra verksamheten synlig och för att kunna återkomma till tidigare funderingar för nya reflexioner och för vidareutveckling av speciella teman (Salmela 2004, 143).

Sagor som berättas av barn är aldrig kopior av någon annans. Barn kopierar inte heller sagor från böcker eller tv program. Barns sagor byggs upp av olika element, sådant som de upplevt, sett eller hört sammansatt med deras rika fantasi. I undersökningar där man genomfört olika barns sagor med varandra har man märkt att det finns mera olikheter än likheter i sagorna. Då barn berättar sagor väljer de mellan många olika händelser just de händelser de vill berätta om just då (Karlsson, 2003, 30-31).

Sagoteringsen är ett bra verktyg för daghemspersonal. Den hjälper personalen att lyssna på känslor och funderingar som rör sig i barns tankar. Den öppnar nya dimensioner för den vuxna när den vuxna läser sagan högt för andra barn och ser deras reaktioner, nya sidor upptäcks av redan kända barn, de öppnar dörren till sin inre värld och de sidor de tycker är viktiga. Barn anser att andra saker är viktiga än vuxna, de förstår varandra på ett annat sätt än vuxna. Barnens humor som lätt når de andra barnen blir ofta observerade av vuxna (Karlsson, 2000, 54-67).

Metoden är ett bra redskap att snabbt komma närmare en obekant människa och lära känna henne. Sagoteringsen berikar, lättar, lyfter fram väsentliga saker och ger konkret utlopp för tankar. Sagoteringsen frigör humorn och glädjen och bringar samhörighet. (Karlsson, 2000, 154-155).

Sammanfattningsvis kan sägas att sagoteringsmetoden är ett utmärkt hjälpmedel i arbetet. Den är lätt att använda och tillämpa i olika situationer. Metoden har flera olika följd effekter trots att den i grund och botten är en mycket enkel. Sagoteringsmetoden förbättrar barnens förmåga att ta initiativ och att delta i planeringen och förverkligandet av den dagliga verksamheten.

Sagoteringsmetoden handlar om barnens inbördes kommunikation, på barnens egna villkor. Sagokorrespondensen skapar förutsättningar för ett utbyte av tankar mellan barnen. De upprätthåller kontakter med barn de inte kände från förut.

6 UTPRÖVNING AV METODEN SAGOTERING

Detta examensarbete ingår i projektet det resilienta barnet och jag hade valt att skriva om språket. Projektet har inlett ett samarbete med Folkhälsans förbund rf och MLL. Avsikten med projektet var att utveckla handlingsmodeller för ingripande och förebyggande av mobbning bland barn före skolåldern. Maria Stoor-Grenner och Gun Andersson besökte Yrkeshögskolan Novia i januari och då skulle vi studeranden ha material uttänkt med tanke på Folkhälsans och MLL:s projekt. Jag hade då sagoterat med barnen på daghemmet där jag arbetar och Maria Stoor-Grenner och Gun Andersson blev intresserade av metoden och då blev det också tal om boksamtal. Vi kom överens att jag skulle skicka åt dem det som jag hade skrivit och det ledde till det att de ville ha båda metoderna. Min uppgift har varit att sammanfatta för uppdragsgivaren en kort redogörelse för metoderna boksamtal och sagotering och redogörelsen skulle omfatta ca 1 sida per metod.

Sagotering och boksamtal förekommer i språkarbetet. Dessa metoder innebär att barnen blir hörda och respekterade, barnen utvecklar sin självkänsla, självförtroende, utvecklar sitt mod och sin uttrycksförmåga. Metoderna är bra för de stärker kamratrelationerna och barnen lär sig att beakta och lyssna på varandra. Sammanfattningar här i mitt examensarbete som bilaga är det som jag skickat till Folkhälsan per e-mail. Layouten och bilderna till handboken sköter Folkhälsan om.

Jag hade en grupp 5 åringar som jag kunde testa att använda metoden på. Sagoteringen ville jag pröva på för att jag var nyfiken på hur barnen berättar sagor. När det kändes att jag förstått hur jag skulle gå tillväga började jag sagotera med barnen. Jag ville testa på metoden för att vi har några tystlåtna barn på daghemmet. Tanken var att få barnen intresserade av att berätta vad de tänker och tycker för andra barn och även för vuxna. För att få reda på svaret gällde det att gå in i dialogen som förs mellan barn emellan och mellan vuxna och barn. Barns egna berättelser och verbala infall gör den vuxna uppmärksam på väsentligheter man inte ens kommit att tänka på. Sagoteringen hjälper till

att bygga upp ett förtroende mellan pedagogen och barnet. Barnen känner också en samhörighet med gruppen genom denna metod.

Jag ville testa hur man aktiverar barnen genom att göra en sagotering i samspel mellan pedagogen och barngruppen.

Jag sagoterade med barnen enskilt. Barnen fick även illustrera sin berättelse ifall de så ville. Jag hade valt att använda alla barn i gruppen för att ge hela gruppen samma stimulans och erfarenhet och för att få ett stort och förhoppningsvis varierat material att använda mig av vid min genomgång av barnens berättelser. Sagoteringen började med orden "det var en gång" och barnet fick berätta hur sagan fortsätter medan jag antecknade.

Dessutom fick jag uppmana barnet att berätta en saga som skrivs upp exakt så som barnet berättat och den förändrades inte. Jag berättade att sagan läses upp för barnet till sist och vid behov fick barnet göra ändringar i den. Jag skulle anteckna vem som berättat sagan, hur gammalt barnet var, var sagan berättades och vem som lyssnade. Sagan lästes till sist upp för barnet som fick ändra på innehållet om det ville. Jag gav inte ett färdigt ämne eller tema åt barnet utan barnet skulle få hitta på själv. Jag hindrade inte barnet från att berätta sagan på sitt eget sätt. Då det inte spelade någon roll i vilken ordning barnen berättade, utan det viktiga var att de gjorde det, de barn som var sugna på att berätta fick börja och på så sätt inspirera även de mer motvilliga.

Berättelsen lästes upp för andra barn, ifall barnet inte hade någonting emot det. Andra barn följde med skaparbetet. Den färdiga berättelsen kopierades och skickades till föräldrarna och sattes upp på väggen. Den arkiverades, för att senare kunna använda kring barnens egen berättarkultur. En del barn ritade gärna till sina berättelser. Andra ritade först och berättade sedan. Barn kunde också leka sig fram till sin egen berättelse.

Jag inledde skrivprocessen med att läsa allt jag kunde hitta om sagotering. Sökorden som jag använt mig av är sagotering och sadutus. Jag satte in sökordet sadutus och fick fram projektet lapset kertovat från adressen http://www.edu.helsinki.fi/lapset_kertovat/lapset/svensk.htm. Framstående forskare inom mitt område är Liisa Karlsson som har gjort en doktorsavhandling. Barnen får ordet och där går hon in för att klarlägga problemen i de vuxnas arbetstraditioner och deras sätt att förhålla sig till barnen. Resultaten gav svar på bland annat hur man kan ge barnen en mera aktiv ställning så att

de tillsammans med vuxna kan planera och genomföra verksamheten. Sagoteringen grundar sig på teorier och forskningsresultat där barnens egen aktivitet står i förgrunden.

Under processens gång har jag kommit fram till att barnens berättande är en bra metod för att lyssna på barn och samla in barnens berättelser. Innan jag började skriva var jag fundersam över hur det skulle fungera om barnen berättar i munnen på varandra, men

det gick mycket bra för de kunde hålla turer. Först och främst såg barnen att jag verkligen lyssnade på dem när jag direkt skrev ner det som sades. En nackdel var att när jag skrev hela tiden, blev det svårt att titta på barnen och på så sätt bekräfta att jag lyssnade. För barnens läs- och skrivutveckling är metoden till hjälp då barnen såg att varje gång de pratade så ledde det till att jag skrev och de fick således en direkt koppling mellan tal och skrift. När jag läste upp berättelserna för barnen, var det viktigt för deras självkänsla att få höra det de berättat genast. Speciellt de barn som tyckt att det var jobbigt att komma på något och som jag fått hjälpa i berättandet blev väldigt stolta när de insåg att de faktiskt också kunde göra en berättelse.

Metoden fungerade bra för mig och det intryck jag fått är att även barnen tyckte att det var trevligt. Som vuxen är det en tacksam uppgift att vara nedtecknare av barnens berättelser. Alla barn var nöjda och stolta när de berättat färdigt för mig och de flesta barnen tyckte också att det var trevligt att få berätta vad de ville utan att jag kommenterade eller tyckte något om deras skapande. I den med berättandet är att det ska vara något man gör ofta och gärna inom alla områden i daghemmet, förskolan, skolan och annan barnverksamhet. Metodens betydelse för barnet är att få vara i centrum och att den vuxna lyssnar. Barnet upplever att dess tankar och berättelser har en betydelse och att barn som mera sällan kommer till tals i en stor grupp blir synliggjorda, stärker självkänslan och blir bekräftade då man använder sagotering.

7. AVSLUTNING

Syftet med mitt examensarbete var att beskriva hur metoderna sagotering och boksamtal kunde användas för att stöda barnets förmåga att berätta och stöda den kommunikativa kompetensen hos barn på daghem.

Detta att få berätta själva tror jag kan påverka barns självkänsla på ett positivt sätt. I och med att barnen själva väljer vad de vill berätta och genom att de får göra det utan att en vuxen påverkar kan de känna en genuin stolthet över det färdiga resultatet. Detta är något de åstadkommit på egen hand utan hjälp.

Sammanfattningsvis kan sägas att det som framkommit genom mina litteraturstudier är hur viktigt det är för barnets språkutveckling och fantasi att vi vuxna läser och berättar för barnen och att vi tar oss tid att lyssna på barns egna sagor och berättelser.

Att sagotera och hålla boksamtal med barnen är ett sätt att göra detta på.

Det som jag kommit fram till är att jag som blivande pedagog har en viktig roll som inspiratör. Min strävan som blivande pedagog är att försöka förstå och leva mig in i barnens värld, tankar och fantasier. Genom dialogen stimuleras barnens fantasi.

I sina berättelser och sagor kan barnen använda sig av fula ord i början men de brukar sluta med tiden. Om barnet börjar tala illa om något annat barn kan man diskutera saken och säga att man inte vill dokumentera eller diskutera någonting som kan såra någon annan.

Jag vill ännu poängtera att oberoende av vem som arbetar med sagotering och hur sagoteringen anpassats skall sagan inte tolkas. Sagan kan inte vara ett avgörande dokument i t.ex. rätten eller användas som bevis. Sagan kan väcka frågor hos sagoteraren, frågor som sagoteraren kan arbeta vidare på och på det viset föra det egna arbetet framåt.

En orsak till varför jag valde just detta tema för mitt arbete var att det går att kopplas direkt till yrket som socionom eftersom socionomer kan jobba inom dagvården. Socionomutbildningen innebär bl.a förebyggande arbete, vilket kan vara till stor nytta inom arbetet med barn och deras språkliga utveckling.

Ett bristande språk kan skada den sociala samvaron som är grunden för språket. Därför är det viktigt att personalen inom dagvården koncentrerar sig på barnens språk och språkarbetet. Som socionomer har vi goda förutsättningar för detta arbete.

KÄLLFÖRTECKNING

Arnberg, L. (2004). *Så blir barn tvåspråkiga*. Falun. ScandBook AB, ISBN.

Chamberg, A. (1993). *Böcker om oss*. Stockholm: Raben & Sjögren.

Dysthe, O. (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund. Studentlitteratur.

Evenshaug, O. & Hallen, D. (2001). *Barn och ungdomspsykologi*. 2uppl. Lund:

Studentlitteratur

Jonisdottir, F. (2007). *Barns kamratrelationen i förskolan-samhörighet, tillhörighet, vänskap, utanförskap*. Malmö Högskola: Lärarutbildning.

Gammelgård, L. (2006). *Språkstrategi för dagvården*. Helsingfors. Svenska kulturfonden

Gramstrup Olofgörs, L. 2008. *Berätta för mig!* Vällingby. Elanders.

Granberg, A. (1996). *Småbarns sagostunder ; kultur, språk och lek*. Stockholm. Liber Utbildning. ISBN

Grunderna för planen för småbarnsfostran.(2005). 2uppl. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino.

Hassinen, S.(2005). *Lapsesta kasvaa kaksikielinen*. Jyväskylä.Gummerus Kirjapaino Oy.

Karlsson, L. (2003). *Sadutus-Avain osallistavaan toimintakulttuuriin*. Juva. WS Bookwell Oy. ISBN

Keene, E & Zimmerman, S. (2003). *Tankens mosaik*. Uddevalla: Bokförlaget Daidalos Ab.

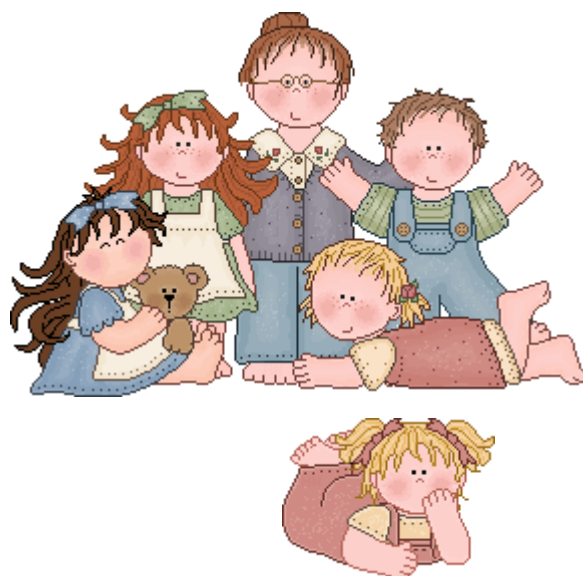
Korppinen, M-L. & Lyytinen, P. (1989). *Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot*.Helsingfors:Kirjayhtymä.

Kunnari,S. & Savinainen-Makkonen,T.(2004).*Mistä on pienten sanat tehty-Lasten äänteellinen kehitys*.Porvoo.WS Bookwell Oy.ISBN.

- Liberg. (2003). *Barn utvecklar sitt språk*. Lund:Studentlitteratur.
- Lillemyr, O.(2002). *Lek,upplevelse, lärande i förskola och skola*. Stockholm. Liber
- Löken, A. (1996). *Fånga språket*. Hässelby. Runa.
- Nikolajeva, M. (2004). *Barnbokens byggklossar* .Lund:Studentlitteratur.
- Salmela, A-R. (2004). *Pienistä äänistä suuriin kertomuksiin - sadutus lasten kuulemisen välineenä perheterapiassa. I: Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa*. Helsinki.Tammi.
- Sundman, M. (1998). *Barnet, skolan och tvåspråkigheten*. Helsinki.Yliopistonpaino.
- Stakes. (2005 Forsknings-utvecklingscentralen för socialhälsovården. 2uppl.Vaajakoski.
- Gummerus kirjapaino
- Stor-Grenner, M. & Kirves, L. (2010). *Mobbar även små barn?* Helsingfors. Folkhälsan och MLL.
- Svensson, A-K. (1998). *Barnet, språket och miljön*. Lund. Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm:Prisma.
- Tolonen, T.(2001). *Nuorten kulttuurit koulussa*. Helsinki:Prisma.
- Wedel-Brandt, B. (2007).*Utvecklingspsykologiska teorier*.4 uppl. Ungern. Elanders.
- Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra*. Stockholm:Liber.
- Vygotskij, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg:Daidalos.
- Vygotskij, L.(1999). *Biologiska och sociala faktorer i uppföstran och undervisning*. Göteborg:Daidalos.
- Vygotskij, L. 2001. *Tänkande och språk*. Göteborg:Daidalos.

BILAGA 1

SAMMANFATTNING AV BOKSAMTAL OCH SAGOTERING TILL FOLKHÄLSANS OCH MLL:S PROJEKT

BARNLITTERATUR OCH BOKSAMTAL

Syftet är att förstå och vidareutveckla hur pedagogen med hjälp av barnlitteratur och boksamtal kan förebygga och hantera utanförskap i barngrupper.

Det är genom deltagande i kommunikation som individen möter och kan ta till sig nya sätt att tänka, resonera och handla. I dessa citat kan man urskilja skillnader och likheter mellan de två teorierna kring barns utveckling och lärande. Barn lär sig dels genom samspel med andra, och dels genom att på egen hand upptäcka och utforska sin omvärld. Pedagogens roll är för att en verksamhet skall fungera på bästa sätt är att vi vet hur viktigt det är att vi är goda förebilder för dem. Personalen på daghemmet är ett arbetslag, och då är det viktigt att de fungerar bra tillsammans och samarbetar. Detta leder till att barnen oftast ser och tar efter hur de vuxna möter varandra, och gör likadant mot sina kamrater. Genom samtal kring barnlitteratur kan pedagogen göra barnen uppmärksamma på och reflektera kring att det inte finns något som är rätt och fel, ont och gott, utan det beror på situationen och betraktar hur saker och ting uppfattas. Detta är något som vi genom våra boksamtal verkligen vill lyfta och göra barnen uppmärksamma på. Boksamtal är ett sätt att ge barn strategier för vidare studier. Att barnen uttrycker sig snabbt och korthugget är något som vi pedagoger måste arbeta mer med, och hjälpa dem att utveckla sina tankar. En rättighet som barnen har är att få uttrycka sina känslor och tankar så länge det inte strider mot lagar. Allt är värt att berättas. Barnlitteraturen som metod borde kunna vara mer integrerad i verksamheterna på daghemmet än vad den är idag, och då inte enbart i anslutning till sagoläsning vid vilan eller temaarbeten om till exempel utanförskap, utan även i form av boksamtal i anslutning till den pedagogiska verksamheten. Genom att föra boksamtal redan i tidig ålder, hjälper pedagogen barnen att utveckla sin egen identitet samt att språket också utvecklas då barnet under samtalets gång blir tvunget att förklara vad det menar. Genom samtalet lär sig barnen att respektera andra och bli respekterade för de personer de är. Via boksamtal kan barnen också göra kopplingar ifrån böckerna till sig själva, vilket utvecklar barnets tänkande och kan hjälpa till att bearbeta känslor som det tidigare inte har kunnat sätta ord på.

Exempel på böcker som kan läsas: Gunilla Woldes Emma böcker, Gunilla Bergströms Alfons böckerna, Petter Lidbecks När Johan vaknar en morgon är han stark, Carin & Stina Wirsens Leka tre. De skriver alla om situationer där barnen har de centralrollerna och de vuxna finns med i periferin som en hjälpende hand. Var boken utspelar sig är inte alltid relevant, utan det är mer handlingen som har betydelse.

SAGOTERING

Syftet med sagotering är inte att lära eller utbilda barn i att uttryck sig, utan en verksamhet för växelverkan där man lyssnar på barnet. Metoden är till för att få barnen i planeringen och förverkligandet av verksamheten på ett sätt som är naturligt för dem. Även barnens egen kultur blir synlig genom sagoteringen. Metoden går ut på berättande, lyssnande, läsande och antecknande av barns tankar.

När barnet börjar berätta skriver den vuxna ner berättelsen ordagrant utan att ändra t.ex. talspråk till skriftspråk, eller själv upphittade ord till ord begripliga för vuxna. När berättelsen är färdig, läser den vuxna upp texten från pappret. Och barnet rättar på beskrivningar, ord eller uttryck, ifall han eller hon tycker att det behövs. Sagan läses upp för andra barn, ifall barnet inte har något emot det. Ofta sker sagoterandet i grupp. Andra barn följer med skapararbetet. Även en grupp barn kan berätta en gemensam saga. Sagoteringen börjar oftast med orden "det var en gång" och barnet får berätta hur sagan fortsätter medan pedagogen antecknar. Dessutom bör den vuxna uppmana barnet att berätta en saga, att den skrivs upp exakt så som barnet har berättat och den ändras inte. Den vuxna säger att sagan läses upp för barnet till sist och vid behov får barnet göra ändringar i den. Pedagogen skall inte ge ett färdigt ämne eller tema åt barnet, utan barnet skall få hitta på själv. Pedagogen får inte heller hindra barnet från att berätta sagan på sitt eget sätt. Barnet kan uttrycka sig och berätta sin saga genom musik, dans, drama eller bilder. Sagoteringen är ett redskap för att höra de tankar som andra har samt för att lyfta fram synpunkter. Många känslor och saker, som t.ex. rädsla, sjukdomar, döden, att växa upp, besvikelser och förhållanden kan vara svåra att tala om men är lättare för barnet att uttrycka i sagan. Eftersom allting är tillåtet och möjligt i sagan kan barnet rymma en stund från verkligheten. Barnet blir hört genom sagan och får berätta just det som för stunden känns viktigt att få sagt. Sagoteringsmetoden är ett utmärkt hjälpmedel i arbete som är lätt att använda och tillämpa i olika situationer. Genom att lyssna på barnen kan vuxna lära sig nya saker om bekanta barns värld. Då man använder sagotering med samma barn ofta,

får man insikt i vad barnet anser vara viktigt. Med hjälp av de observationer som pedagogen kan göra genom sagoteringen kan verksamheten i barngruppen planeras tillsammans med barnen.